

En studie-orlov om Harald Blåtands borge

I 2019 blev det så også min tur til at holde studie-orlov.

Helt tilbage i 2008 var tanken født om, at HVIS jeg engang skulle holde studie-orlov – så kunne det være interessant at dykke ned i Harald Blåtands ringborge/trælleborge og se, om de evt. ville kunne sættes i forbindelse med hans kristning af Danerne. Den daværende leder af Trelleborg, Mads Thernø, havde nemlig ved et "Onsdagstræf" i Sct. Peders Kirke, antydnet, at ringborgene måtte være kristne anlæg – bla. ud fra deres form som et ringkors. - Det havde de "frivillige vikinger" på samme sommers Trelleborg-marked så nok bare ikke hørt – for her var det fascinationen af Aserne, ikke mindst Odin og Thor, som syntes at gennemsyre det meste – ikke mindst da børnene (også mine egne to på 5!) efter "Slaget om Trelleborg" blev opfordret til at "påkalde" Odin så han kunne rejse de døde fra slagmarken...

Da jeg i forvejen vidste, at de gravlagte på Trelleborg (hvilket også omfattede kvinder og børn!) stort set alle var gravlagt med ansigtet mod øst, og da jeg vidste, og at de, der forsvarede Trelleborg mod de angribere, der brændte borgen ned, forsvarede sig med almindeligt husgeråd og ikke som krigere, og da jeg vidste, at de pilespidser, der er fundet på Trelleborg stammer fra angrebet på denne – og ikke fra forsvaret af den – pirrede det min nysgerrighed at finde ud af, hvad borgene mon egentlig kunne have været brugt til. Til i dag findes der ikke noget éntydigt svar blandt arkæologerne, der dog mest hælder til, at de er enten er bygget som et forsvar imod den Tyske Kejser, eller ganske simpelt er præstige-byggeri fra Harald Blåtands side til at understrege hans magt. Da det efterfølgende (2012) kom frem, at en del af de gravlagte ikke oprindeligt stammede fra Danmark, men muligvis fra Polen, så fik jeg den tanke, om ringborgene evt. kunne have med Harald Blåtands kristning af Danerne at gøre – og at det da kunne et studie værd på et tidspunkt. Da jeg tidligere har arbejdet med arkæologi (ganske vist i Israel), tænkte jeg, at den viden måske også kunne bruges til at sætte sig ind i Ringborgenes historie.

Inden jeg kom så vidt, dukkede der i 2014 endnu en ringborg op – Lellinge Borgring ved Køge, som blev udgravet fra 2016-18 – uden dog at kunne tilføje særlig meget ny viden til, da denne ringborg formodentlig blev ødelagt uden nogensinde at have været bygget færdig, og derfor ikke viste spor af hverken huse eller beboelse. I Sommeren 2018 besøgte jeg selv Borgring til en rundvisning ved én af arkæologerne - og i august samme år fik jeg så endelig indsendt en ansøgning om studieorlov i 2019.

Vikingerne – oppe i tiden!

Af hensyn til konfirmanderne og højtiderne, valgte jeg at lægge studie-orloven allerede fra 1.1.2019 – uden at tænke på, at mange af landets små museer (bla. dem med materialerne fra Trelleborgene...!) holder vinterlukket fra 1.november til 1. april... Men.. andet kunne heldigvis med fordel besøges – Hedeby f.eks. og Vikingemuseet i Ribe, Moesgaard i Århus, National-museet (hvor Jim Lyngvilds udstilling om Vikingerne netop var åbnet), Tissø, Ladby-skibet- og også selve Ringborgene Aggersborg (ved Limfjorden) og Fyrkat (ved Hobro). Et studie i sig selv var jo at se, hvordan de forskellige udstillinger forholdt sig til vikingerne og ikke mindst til deres tro og trosskiftet.

Lidt pudsigt for mit eget emnevalg var det jo, at der i hele 2018 og 19 har været rigtig meget fokus på vikingetiden i mange medier. Det var jo 2018 og 2019, at Torben Brammings bog "Da vikingerne mødte korset" og Thomas Franks "Min vej til Vikingernes Byzans" udkom på KD's forlag – og derfor også fik god omtale i denne avis – men det var også i 2018, at Anders Lundt Hansens bog om "Sølv, blod og Kongemagt – bag om vikingemyten" udkom – en bog, som også i KD fik stor omtale, da den jo afskaffer vikingetiden og anfører, at der jo bare er tale om germansk Jernalder – og at Viking jo egentlig bare betyder pirat eller sørøver.. – Her sidst i 2019 kom så også Jeannette Varbergs bog om "Viking. Ran, Ild og Sværd", der ser hele

fremkomsten af vikingerne (her vel bredt forstået som et udtryk for Normannere, Danere, Sveere, Varanger og Rus) i lyset af Roms fald i det 5. århundrede. Derudover har der været den nævnte udstilling på National Museet af Jim Lyngvild i 2018-19 og i Lejre har man i 2019 arbejdet på at en rekonstruktion af Lejrekongens store haller. Også på Trelleborg har man med støtte fra Slagelse Kommune planer om at rekonstruere en del af Trelleborg, så turisterne kan få et bedre indtryk af både forsvarsværk og huse.

Ringborgenes "material kultur"

Så læsestof har der været rigeligt af – også uden de udgravningsrapporter fra både Fyrkat, Aggersborg og Trelleborg, som skulle læses. De tre ringborge, Trelleborg, Aggersborg og Fyrkat blev jo alle udgravet fra 1934-1958. Først kom Trelleborg ved Slagelse – udgravet af Poul Nørlund fra 1934-1942 – dernæst fulgte Aggersborg ved Limfjorden fra 1946-53, udgravet af C.G. Schultz (der havde været arkitekt hos Poul Nørlund under udgravningen af Trelleborg) og Olaf Olsen og næsten samtidig fulgte også udgravningen af Fyrkat ved Hobro (1950/51-1963) – udgravet af samme team – (dog uden C.G. Schultz, der døde i 1958). (Af Nonnebakken i Odenses Ringborg er kun meget lidt tilbage, og den har ikke kunnet udgraves på samme vis som de nævnte). Jeg begyndte med udgivelserne fra Fyrkat (1977) og Aggersborg (2014!) – begge udgivet af Else Roesdal, der havde været med ved begge gravninger som studenter medhjælper og siden er blevet Danmarks "Grand Old Lady", når det kommer til vikingetidens arkæologi. Udgivelserne fra Trelleborg fra 1948 var for mig kun tilgængelige som læsesals lån, så jeg satsede på, at alt væsentligt herfra ville være taget med ikke mindst i 2014-udgaven om Aggersborg. Det viste sig så ikke helt at være tilfældet, men herom senere..

Fælles for de tre borges "material-kultur" er, som Else Roesdal i 2014 skriver: "som på .. (Trelleborg og Fyrkat).. præges fundbilledet på Aggersborg af ordinær husholdning og en vis specialiseret produktion; det var ikke et ensidigt kriger miljø. Borgen var andet og mere end et indkvarteringssted for et hær opbud". I øjnefaldende er alle tre steder, at keramikken falder "helt igennem ypperligt ind i den baltiske kreds". Påfaldende er det, at der ikke på nogle af borgene er tegn på forbindelse til England men mere til Norge og Østersø-regionen. På Aggersborg, hvor Østersø keramik i det jyske ikke er så almindeligt som på Sjælland, blev det overvejet, om noget af denne type keramik var lokalt-produceret og altså ikke var import men lavet på stedet. Alle tre steder, er der fundet tegn på værkstedsbrug: vævning, kam-mageri (Trelleborg og til dels Aggersborg); metalarbejde med både guld, sølv og bronze og hvæssesten (Fyrkat) Hertil kommer muligvis værftsarbejde (Trelleborg) og klæberstens og skifer-import (Aggersborg). Alle tre steder er kar af norske klæbersten almindelige. Påfaldende er (synes jeg), at der på de tre ringborge kun er fundet to(!) mønter (begge fra 10.århundrede) – én på Trelleborg og én på Fyrkat, hvilket ikke tyder på at borgene har været brugt til hverken handel eller administration (skatte-opkrævning), hvilket ellers har været foreslået. På både Aggersborg og Trelleborg har der lige op til borgenes anlæggelse været almindelig beboelse, som er blevet fjernet for da borgene skulle opføres.

De nævnte Ringborge har endvidere det til fælles, at de ligger strategisk godt placeret i landet. Dels har der været nem adgang via skib, dels ligger de tæt på eksisterende hovedveje tværs gennem landet. Der er ingen tvivl om, at ringborgene er udtryk for en fælles kongemagt for både Fyn, Jylland og Sjælland – og evt. Skåne, hvor der Borrering ved Lund muligvis er endnu en ringborg fra samme tid.

Ringborgene og kulten

Trelleborg var muligvis inden borgens anlæggelse et kultsted med ofringer af både dyr og mennesker. De øvrige Ringborge har ikke spor af dette, skønt anlæggelsen af Fyrkat ved Onsild å og Nonnebakken ved

Odense å kan tyde på, at det tidligere kan have været en kultplads for Odin. Der er på Trelleborg fundet en væbevægt med et indridset kors, men ellers er pladserne tilsyneladende fundtomme, hvad angår kristen/hedensk kult og praksis.

Anlæggelsen af både Fyrkat og Trelleborg har kunnet dateres ret præcist ud fra det træ, man har været så heldig at finde begge steder, der har kunnet årrings-dateres ret præcist til 980/981 for fældningsåret. Et årstal, der også passer fint for Aggersborg, der regnes for at være grundlagt i 974 og også for Borgring ved Køge, som sættes til at være grundlagt i slutningen af 900-årene. Med året 980 hedder kongen Harald Blåtand – og vi er på den anden side af 965, som normalt regnes som året for hans døb.

Både Fyrkat og Trelleborg havde gravplads for deres døde - med både mænd, kvinder og børn blandt de gravlagte. Stort set alle var blevet begravet i retningen Ø-V med ansigtet mod øst, og der er ingen brandgrave. Udgraverene vovede derfor, forsigtigt, at sige, at der KAN være kristne blandt de gravlagte. Grunden til forsigtigheden skyldes, at der ville kunne forventes en tydelig afgrænsning af gravpladsen ved en grøft eller vold, som en markering af, at der her var indviet jord, HVIS der skulle være tale om en kristen gravplads. Det ville også kunne forventes, at gravene var fundtomme og ikke som her vise, at den gravlagte var blevet gravlagt med en nøgle, kniv, hvæssesten, pragtøkse, dragtsmykke, som der her er på tale. Udgraveren af Fyrkat fandt tillige, at der her var tale om "vognfadingsgrave", hvilket normalt er en hedensk praksis – for der blev fundet søm og spor efter planker af den "vognfading" (eller kiste?) som afdøde var blevet begravet i.

Ringborgene - et kristent-anlæg?

Jelling, Ringborge og Matematik!

Som sagt i indledningen var det jo så alligevel mit ønske at se, om ikke Ringborgene med deres tydelige form af et ringkors – og med deres åbenbart også udenlandske beboere – kunne sættes i forbindelse med kristningen af Danmark. Ud fra fundbilledet er der jo ikke meget – ud over gravene og et enkelt graveret kors i en væbevægt – der kan tolke selve brugen af anlægget i en kristen retning.

Imidlertid er der, synes jeg, rigtig meget at hente i selve udformningen af Ringborgene, som er helt usædvanlige i deres geometri og matematiske nøjagtighed. Ringborgene består jo alle af et cirkel-formet anlæg med 4 porte, der er anlagt ikke efter områdets geografi, men ud fra solens nord, syd øst og vest position. Området er tilligemed planeret så højdeforskelle i terrænet er udjævnet og på denne grund er så lagt fire eller 12 (Aggersborg) karrer af hver 4 huse fuldstændig vinkelret på hinanden. Allerede Poul Nørlund fik til udgivelsen i 1948 sin bror Niels Erik Nørlund, der var astronom, matematiker og geodæt, til at stå for opmålingen af Trelleborg, og han kom frem til, at længden på husene kunne ganges op i både omkreds og diameter på borgens ringvold, hvis man regnede med en romerfod på 29,5 cm, og at afstanden fra de huse, hvis gavle pegede mod centrum kun var få cm. Afvigelse i deres afstand til denne. Det krævede med andre en overordentlig matematisk kyndig arkitekt at udforme ringborgene – og også andre af Haralds Blåtands monumenter, som man siden er blevet opmærksom på. Foruden Ringborgene drejer det sig om Kovirke ved Dannevirke (et helt lineært anlæg), Ravning Enge Bro – en 1 km lang, lineær bro over Ravning Enge ved Vejle og naturligvis også det kendteste af Harald Blåtands anlæg – nemlig anlægget ved Jellinge. Ud over de to kongehøje, som har været kendt altid, og Jellingestenene selv, består anlægget ved Jellinge ikke bare af den skibssætning, som man fik helt bekræftet i 1993 og hvori Nordhøjen danner centrum, men også af en enorm, rombeformet, palisade-indhegning, som først blev opdaget i 2012. I hele det anlæg danner Nordhøjen centrum – og også dette er så matematisk gennemtænkt, at en matematiker i en artikel i Vejle amts folkeblad i 2012 overvejer, om ikke Jelling monumentet kommer på skoleskemaet – ikke i historie, men i matematik – for her er både Phi, som er livets tal og cirkelns kvadratur - eller som han skriver det: *"Hvorfor vise en løsning på cirkelns kvadratur? Cirklen står symbolsk for Himlen eller den*

åndelige verden. Kvadratet står for Jorden eller den materielle verden. At vise en løsning på cirkelns kvadratur betyder symbolsk, at himlen og jorden er forbundne eller med andre ord, at mennesket består af ånd og legeme. Det er en meget gammel symbolik, der kan genfindes i alle de store religioners bygninger.

En dansk amatør-historiker, Niels Ishøj Christensen, havde allerede i 2007 argumenteret for, at Ringborgen Trelleborg kunne tolkes ud fra tempelmålene i Ez. 40,3-5, og at ringborgenes geometri forener cirklen med kvadraten – ikke alene ved de kvadrater, som borgens bygninger danner i hvert af cirkelns kvarter, men også ved i portenes indbyrdes relation at kunne indregne cirkelns kvadratur også her. Samme amatør-arkæolog kom ved fremkomsten af Jelings rombe frem til, at denne rombe med kunne sammenkædes med de romber, hvor den sejrende Kristus – eller Guds Lam – danner centrum - flankeret ofte af de fire evangelister ved hver af de rombens fire vinkler; et motiv, som også ligger bag de mange ”Kristus Majestatis” billeder – også i danske kirker, og som også for Thomas Frank står som et ledemotiv for hans rejse til ”vikingernes Byzans”.

Ringborgene og Jorsala? – et sted hvor himmel og jord mødes?

På baggrund af Jelling og den tydelige religiøse tolkning, der kan gøres af dette (også af Jellinge-stenen selv, der jo er ikke blot er spækket med treenheds symboler, men også selv er ét, ved at være en sten med tre sider), så ville det være mærkværdigt ikke også at se en kristen symbolik i ringborgenes meget stringente arkitektur.

Spørgsmålet er blot hvor langt man tør gå i sin tolkning. Som nævnt er alle ringborgene udformet som et cirkelkors – med to gennemgående veje – en N-S og en Ø-V vej, der krydser hinanden i borgens centrum. Dette kendes ikke fra nogen anden ringborg så tydeligt som i de danske. Den mest oplagte parallel er faktisk den middelalderlige fremstilling af Jerusalem, der netop er fremstillet som en cirkel med to hovedgader, der krydser hinanden i cirkelns centrum. Allerede Poul Nørlund var i 1948 inde på dette overvejelser over, hvorfra ringborgene havde deres udformning og inspiration og skriver: (p. 149) *”Denne byplan med korslagte gader, der mødes i centrum af en ring blev middelalderens idealbillede af en by og kendes fra fremstillingen af det hellige Jerusalem, men her er den foregrebet i et militært betonnet anlæg i halvt hedensk barbarland.”*

Det græske kors som grundplan er dog almindelig kendt for kirkebyggeri i græsk, russisk og armensk kirkebyggeri og vores lokale 5-tårnede kirke i Kalundborg, bygget af Esbern Snare, tolkes almindeligvis helt ud fra det ortodokse kirkebyggeri – bragt til landet ikke kun gennem korstogene, men også gennem den danske kongeslægt, som helt fra Svend Tveskæg har haft stærk, slægtsmæssige bånd mod øst. Knud Lavards søn Valdemar (Vladimir) d. store var jo vokset op hos sin mors slægt i Novgorod, hvortil hun selv og sønnen tog hen, efter Knud Lavards død.

Harald Blåtands egne forbindelser mod øst antydes på en sten i Sdr. Vissing kirke, som er rejst af Tove, Mistivojs datter og Harald den gode, Gorms søns kone. Mistivoj var en abodrittisk fyrste, og Harald Blåtand selv dør, fortælles det, på Jomsborg, som regnes for at være det Polske Wolin ved Stettiner søen. Ydermere omtaler Saxo, at Harald kom hjem fra ”Østerleden” – en rute mod øst, som også mange af Sagaerne nævner – og det er kendt, at betegnelsen ”Varanger” og ”Rus” står nogenlunde identisk med den kultur, som vi normalt omtaler som Vikinger. Allerede i 860 angreb vikingerne Konstantinopel og praksissen med at have Varganger/væringe i kejserens personlige livgarde begynder allerede dér. Som mange (heriblandt Anders Lundt Hansen i Sølv, Blod og kongemagt) har anført, så har vikingerne ikke kunnet hverken færdes eller kunnet handle i Konstantinopel, hvis ikke de først var blevet primsignet, og altså dermed givet tilsagn om siden at ville lade sig døbe. En praksis, som også anes i sagaerne, at vikingerne lod sig primsigne – men øjensynligt først på deres dødsleje lod sig døbe (hvis de da gjorde det). Især svenske runesten omtaler, at

"N.N. døde i hvide klæder.." altså i dåbsdragten – og som en hindren for Ansgars Mission blandt danerne nævnes, at de udskyder dåben til dødslejet..

Afrunding og konklusion

Som man fornemmer, så blev en øjensynlig ret begrænset opgave om Kong Haralds borge til et efterhånden ret så omfattende studie af kristendommens vej fra øst mod nord. Vi er jo i 965/980 godt 100 år før det store skisma i 1054 og Romerriget er allerede fra 395 delt i et østromersk og vestromersk rige – hvor Paven er i Rom – og Kejseren er Konstantinopel. Selv da Rom falder i det 5. århundrede fortsætter en romersk kejser i Byzans indtil 1453. Jeg formoder, at patriarken af Konstantinopel især efter år 800, hvor Karl den Store kronet af Paven til Tysk-Romersk Kejser, vel får større og større anseelse som leder af kirken i øst. Jeg tænker, at vi i læsningerne af vores (katolske) kilder til Danmarks historien skal være opmærksomme på, at kilderne *kan* finde på at tale om hedenskab, hvor der måske blot er tale om en anden udgave af den kristne tro. Der findes i hvert fald kilder, som omtaler *ermske* biskopper på Island, hvilket af nogle tolkes som "armenske", og jo mere man bliver opmærksom på det, jo mere kan man også i vikingernes ornamentik finde påvirkninger, som kan være kommet ind i vores område via kristendommen i Øst. Læs gerne selv videre i det væld af artikler, der findes fra ikke mindst svenske og russiske undervisere og forskere om emnet.

HVIS ringborgenes arkitektur vitterlig kan godtgøres at have samme kilde som den matematik, der ligger bag de tidlige, ortodokse og armenske kirker, så KUNNE det forklare, hvorfor der ikke er forskel på de huse, der er i Ringborgene, da de jo så ikke skulle huse kongen og hans hird (og dér ville man da forvente forskel mlm. Kongens bolig og hirdens!), men evt. præster og jævne mænd og kvinder under oplæring. Helt finder vi nok aldrig ud af det – og borgene stod forbløffende kort tid – ikke mindst, når man tager de enorme ressourcer i betragtning, som det har taget at bygge dem. Det antages, at det allerede var Svend Tveskæg, der ødelagde dem, da han gjorde oprør imod Harald Blåtand i 988, og det kan af arkæologien ses, at husene ikke engang har stået de 25 år, som det tager, inden træværket begynder at rådne og skal skiftes. 8000 egetræer, beregnede Poul Nørlund, gik der til bare én Ringborgs huse, veje og palisade – og vi har indtil i dag kendskab til mindst 5 ringborge + Jellinge-anlægget, som har måttet kræve tilsvarende, eller mere træ.

Alt i alt synes jeg, at Ringborgene – uanset, hvad de har været brugt til – er med til at sætte en streg under det udsagn Harald Blåtand selv satte på den sten han satte over hans forældre, hvori han fortæller, at "det var den Harald, som samlede Danmark al og Norge og gjorde Danerne Kristne".

Litteratur:

Poul Nørlund – "Trelleborg". "Nordiske Fortidsminder" 1948; 4. bind, 1. hefte

Else Roesdahl – "Fyrkat. En Vikingeborg II. Oldsagerne og gravpladsen". Udgivet af "Det Kgl. Nordiske Oldskriftsselskab", København 1977

Else Roesdahl, Søren M. Sindbæk og Anne Pedersen, Red: "Aggersborg i Vikingetiden", Aarhus Universitetsforlag, 2014

Saxo Grammaticus (o. 1200), "Danmarks Krønike" oversat af Fr. Winkel Horn; Sesam 1994

Ibn Fadlan (922): Vikingerne ved Volga

Widukind (død efter 973); Saxe-krøniken: Tredje bog, vers 65

Adam af Bremen(1040-1081) : 1.bog: 59: 2.bog.3; 2.bog.27+28

Roskilde krøniken ca. 1138

Helmods slaverkrønike ca. 1168

Knytlinga Saga

-

Pia Bennike, T. Douglas Price mfl: "Who was in Harold Blutooth's army? Strontium isotope investigation of the cemetery at the Viking Age fortress at Trelleborg, Denmark". Antiquity 85 (2011): 476-489

Baun, Leif; Bandholm, Nils i Vejleamts Folkeblad 5.10.2012: <https://vafo.dk/artikel/der-er-matematik-i-jellings-fortid>

Bramming, Torben: "Da vikingerne mødte Korset – Ansgar og Missionen mod nord" - Kristeligt Dagblads Forlag 2018

Bjerg, Line, John H. Lind & Søren M. Sindbæk, Red: "From Goths to Varangians, communication and cultural exchange between the Baltic and the Black sea" Aarhus University Press" 2013

Christensen, Niels Ishøj: Den Store Konges Borg, Loke Forlag 2007

Christensen, Niels Ishøj: Kongegraven imellem de to høje i Jelling 11. juni 2015
https://www.academia.edu/35123104/Kongegraven_imellem_de_to_h%C3%B8je_i_Jelling

Christensen, Tom: "Lejre bag myten – de arkæologiske udgravninger"; Jysk Arkæologisk Selskab 2015

Dorbat, Andreas S. (Red): Kongens Borge – Rapport over undersøgelserne 2007-2010: Jysk Arkæologisk Selskab 2013.

Frank, Thomas – "Min vej til Vikingernes Byzans – 65 dage i kajak" – Kristeligt Dagblads Forlag 2018

Garipzanov, Ildar and Tolochko, Oleksiy (red): Early Christianity on the Way from the Varangians to the Greeks"; Ruthenica. Supplementum 4; Kiev 2011

- Ildar Garipzanov: Early Christian Scandinavia and the Problem of Eastern Influences (p. 17-32
- Henrik Janson: Scythian Christianity (p. 33-57)
- Oleksiy Tolochko: 'Varangian Christianity' in Tenth-century Rus' pp. 58-69
- Fedir Androshchuk: Symbols of Faith or Symbols of Status? Christian Objects in Tenth-Century Rus' pp-70-89
- Elena Melnikova: How Christian were Viking Christians? Pp. 90-107
- Fjodor Uspenskij: The Advent of Christianity and Dynastic Name-giving in Scandinavia and Rus pp. 108
- Tatjana N. Jackson: Rus' and Scandinavia: The Orthodox-Latin Division in Old Norse-Icelandic Literature and in Reality p. 120-132
- Jonathan Shepard: Concluding Remarks p. 133- 146

Hansen, Anders Lundt: "Sølv, Blod & Kongemagt – Bag om Vikingemyten"; Gyldendal 2018

Holmquist, Hjalmar og Nørregaard, Jens: "Kirkehistorie, bd. I, Oldtid og Middelalder"; Akademisk Forlag 1992

Kieffer-Olsen, Jakob: "Gravskikken som kilde til Danmarks Kristning" i "Kristningen af Norden – et 1000-års Jubilæum" red. Lars Bisgaard og René S. Christensen. Center for Middelalderstudier, Syddansk Universitet, Odense nr. 21-2002.

Jensen, Kurt Villads: "Det tabte venskab mellem Danmark og Rusland" – Politkenhistorie.dk (uddrag) 20.08.2018

Jensen, Jørgen: "Danmarks Oldtid – fra Stenalder til Vikingetid" – Gyldendal 2013

Persson, Charlotte Price: "Vikingeborg ved Køge mystificerer arkæologer" Videnskab.dk 30.maj 2016

Persson, Charlotte Price: Harald Blåtand kæmpede for den danske mønt. Videnskab.dk. 13.januar 2012.

Prentz, Peter mfl.: "Kong Haralds Vølve" i "Nationalmuseets Arbejdsmark" 2009 p. 215-232

Roesdahl, Else: "Vikingerne Verden" 8. reviderede udgave 2. oplag, Gyldendal 2019

Jørgen Jensen: "Danmarks Oldtid – Fra Stenalder til vikingetid"; Gyldendal 2013

Simonsen, Jørgen Bæk: Arabiske kilder til vikingetidens historie. Historisk Tidsskrift bd. 79 hæfte 1: 1979

Sindbæk, Søren M.: "Harald Blåtands Ringborge skulle modstå vikingeangreb og sikre kongen en mobil hær" i Videnskab.dk 19.juli 2018

Søvsø, Morten: "Tidlig Kristne begravelser ved Ribe Domkirke – Ansgars Kirkegård" i "Arkæologi i Schlesvig" 13, 2010 pp. 147-164

Tsakamoto, Chihiro: *Why do you trust them* – How Scandinavians lost and gained trust in Constantinople (https://www.academia.edu/32033727/Why_do_you_trust_them_How_Scandinavians_lost_and_gained_trust_in_Constantinople)

Ulriksen, Jens og Lyngstrøm, Henriette, Red: "Død og begravet i Vikingetiden" Københavns Universitet 2016

- Charlotta Lindblom: "Våbenfør kvinde i vognfading fra Oens – et bidrag til diskussionen om vognfadingsgrave med atypisk udstyr" (p.
- Morten Søvsø: "Ribes ældste gravpladser" p. 149-159
- Mogens Bo Henriksen: Brændt, men ikke altid begravet? Vikingetidens ligbrændingssteder og brandgrave (p.1-12)
- Nikolaj Wiuff Kristensen: "Klar til Ragnarok? Orienteringen af hedenske grave
- Astrid Simmelkiær – Kiste eller køretøj? Vognfadinger i vikingetidsgrave

Ulriksen, Jens: Vikingetidens gravskik i Danmark – Spor af begravelsesritualer i jordfæstegave KUML 2011, pr. 1-42

Varberg, Jeanette: "Viking – Ran, ild og sværd"; Gyldendal 2019